

НАПРЯМ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Антонишин Софія Євгенівна,

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету історії та соціальних наук Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне

Давидюк Руслана Петрівна,

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії та методики її навчання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне

КАДРОВИЙ СКЛАД ТА ПОЗАКЛАСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ БРОДІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (ЗА ЗВІТАМИ ЇЇ ДИРЕКЦІЇ)

Після поразки українських визвольних змагань та входження Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої польська освітня політика набула асиміляційного характеру, що закріпив закон Lex Grabski 1924 р. через упровадження утравквістичних шкіл. Ці тенденції колонізації та звуження національної освіти відобразилися й на Бродівській гімназії. Заклад, що розвинувся з відкритої у 1817 р. приватної «Юдейської реальної школи» до вищої восьмирічної гімназії, з приходом польської влади у 1919 р. став державною установою ім. Юзефа Каженьовського. Попри адміністративний тиск, стабільне педагогічне ядро забезпечило тяглість освітніх традицій. Еволюцію закладу та його інтеграцію в міжвоєнну шкільну систему впродовж тринадцяти років дозволяє простежити порівняльний аналіз щорічних звітів дирекції за 1920/1921 [1] та 1933/1934 [2] навчальні роки.

Викладацький склад гімназії базувався на традиціях австрійської класичної школи. У 1920/1921 н. р. колектив налічував 3 контрактних і 13 штатних викладачів під керівництвом Францішека Неволяка (1876 р. н.) – випускника ліцею в Бохні, члена міської та повітової шкільних

рад, який у 1916 р. відновив роботу закладу в орендованому приміщенні й особисто викладав математику. У 1933/1934 н. р. штат розрісся до 18 постійних та кількох контрактних учителів. Директором став Владислав Солтисик (1883 р. н.), який працював тут із 1908 р. як викладач класичних мов, а також обіймав посади капітана резерву Війська Польського, очільника Спілки польського вчителства, члена міської та повітової рад і викладав пропедевтику філософії.

У 1920/1921 н. р. виховна стратегія адміністрації спрямовувалася на формування релігійно-морального характеру «добрих громадян» та ліквідацію воєнних прогалин у знаннях. Завдяки добровільним позаурочним репетиціям класних керівників наприкінці року лише 8% учнів не перейшли до наступного класу. Зусиллями директора Ф. Невольяка та катехитів Г. Козачевського і Швайгерта було відновлено поруйновану військовим госпіталем бурсу ім. Ю. Коженювського, де 5 із 12 учнів проживали безкоштовно. Паралельно під керівництвом доктора Едмунда Бернгаута регенерувалася шкільна бібліотека підручників (налічувала 2387 книг), фінансування якої забезпечив благодійний раут, що приніс 36 000 марок. Осередком соціальної опіки стала «Американська кухня», яка щоденно харчувала близько 200 гімназистів. Практичний патріотизм реалізовувався через участь молоді, незалежно від національності, у богослужіннях за полеглими в Листопадовому та Січевому повстаннях, святкуванні річниці Конституції 3 травня, сторіччя смерті Наполеона, а також у фінансових зборах на цілі плєбісциту та для товариства «Білий Хрест». Науково-інтелектуальний напрям тоді забезпечували гуртки натуралістів, історичне та літературне об'єднання, елементи самоврядування – «шкільні гміни» в III і V класах, «Учнівська товариська допомога», крамниця та загін скаутів ім. Ю. Дверницького.

У звіті за 1933/1934 н. р. зафіксовано розвинену структуру гуртків. Полоністичний гурток під керівництвом Едмунда Гібчинського об'єднував 37 старшокласників, які підготували 15 рефератів з історії літератури та освіти. Германістичний гурток налічував 15 членів під опікою Іллі Цінцірука й видавав щотижневу німецькомовну стіннівку за матеріалами «Neues Wiener Journal».

Філологічний гурток VIII класу на чолі з Леоном Лекавою фокусувався на позапрограмних латинських авторах та античній культурі. Міжшкільний історичний гурток ім. Й. Лелевеля під керівництвом д-ра Е. Бернгаута об'єднував 18 учнів чоловічої та приватної жіночої гімназій; його члени встановили пам'ятну таблицю Яну III Собеському до 250-річчя Віденської відсічі, вивчали праці Ю. Пілсудського та розбудовували Регіональний шкільний музей, що налічував 315 монет, 12 документів XVII–XIX ст. й інші експонати. Географічно-краєзнавчий гурток Тадеуша Кшисіка мав 42 члени, власну бібліотеку на 89 томів і проводив екскурсії до Підгірців, Олеська, Почаєва та Підкаменя. Природничий гурток ім. Б. Дибовського (керівник Юзеф Богачевич, бібліотека – 309 позицій) займався орнітологічним захистом і лабораторними дослідженнями водойм. Релігійно-естетичним вихованням керував ксьондз М. Е. Осадца, який очолював Марійську содаліцію, шкільний хор та Філателістичний гурток (20 членів).

Військово-патріотичний сектор координували вчителі-опікуни. Шкільне Коло Л.О.П.П. під орудою Францішека Рота залучило майже весь учнівський склад, зібравши 254,70 злотих; 28 учнів пройшли підінструкторський курс протиповітряної оборони, а 30 – санітарний курс Червоного Хреста. Коло Ліги Морської і Колоніальної (122 члени) зібрало 36,60 злотих та поставило тематичну виставу «Не дамо Моря» для організації екскурсії до Гдині. Команда харцерів ім. Ю. Дверницького (25 членів, опікун Казимир Бучковський, комендант – учень Б. Немчевський) підняла свій розряд з «С» до «В» і провела 14-денний табір у Поникві за фінансування Воеводського уряду та Кола друзів харцерства В. Солтисика. Шкільний підрозділ Військової Підготовки (P.W.) Станіслава Гаховського охоплював учнів VI–VII класів (курс закінчили 53 юнаки), реалізуючи програми обсягом 86–93 години, включаючи лижні вишколи капітана Ю. Сеньковського та лекції з громадянського права від Е. Бернгаута.

Соціально-економічну сферу представляв Учнівський кооператив Леона Лекави, чий капітал зріс до 87,95 злотих, а кількість пайовиків – до 49; з чистого прибутку в 110,63 злотих було виділено

кошти на допомогу незаможним гімназістам, Фонд морської оборони та польське шкільництво за кордоном. Культурно-інформаційну функцію виконувала Учнівська читальня К. Бучковського із фондом у понад 25 журналів, та учнівський двомісячник «Znicz» Е. Гібчинського (наклад 250 прим.), який видавався спільно з жіночою гімназією ім. Е. Ожешкової й отримав відзнаку на виставці у Варшаві. Навчально-виховний процес мав суворий регламент: звітування батькам відбувалося у п'ять визначених днів, контроль здійснював візитатор д-р Роман Залеський, а релігійні уроки інспектували ксьондзи Й. Г. Козачевський та Демчинський. Духовне життя узгоджувалося з державним комеморативним календарем, включаючи служби до іменин Президента та Маршала Ю. Пілсудського, а завершувався рік 15 червня.

Таким чином, порівняльний аналіз звітів доводить, що завдяки стабільному викладацькому складу Бродівська гімназія трансформувалася з об'єкта повоєнної відбудови на потужний виховний осередок. Системне поєднання ліквідації воєнних прогалін, соціальної опіки та багатовекторної позакласної роботи дозволило адміністрації закладу ефективно формувати громадянську свідомість молоді в складних геополітичних умовах міжвоєнної доби.

Література

1. Niewolak, Franciszek. XXXVII. Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Państwowego im. Józefa Korzeniowskiego w Brodach za rok szkolny 1920/21: oraz najważniejsze wykazy z lat wojny 1914–20. Brody: Nakładem Funduszu Naukowego, 1921. Spr. 8 [Електронний документ, PDF]. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie. URL:<https://pbc.up.krakow.pl/dlibra/publication/6510/edition/6381?language=en>
2. Бродівський історико-краєзнавчий музей (БІКМ). – Інв. № 1900. – XLIII. Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Państwowego im. Józefa Korzeniowskiego w Brodach za rok szkolny 1933/34. – Brody, 1934.